

MIÉRT JÓ „ZÖLD”-NEK LENNI? A KÖRNYEZETVÉDELEM HELYE A FESZTIVÁLOK VILÁGÁBAN

Dér Csaba Dezső, PhD
főiskolai docens

Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola
cder@bkf.hu

Kulcsszavak: környezetvédelem, fesztiválszervezés, „zöld fesztivál”

1. MITŐL „ZÖLD” EGY FESZTIVÁL?

Bár a fesztiválok világszerte népszerűek, mégis Magyarországot joggal nevezi a sajtó a „Fesztiválok Országának”; évente több mint 3000 fesztivált rendeznek itthon, amelyeken több százezer ember vesz részt. A nagy látogatottságú rendezvények óhatatlanul magas környezetterheléssel járnak: szerves és szervetlen hulladék keletkezésével, hang-, fényszennyezéssel, a természeti környezet sérülésével, nagyobb mértékű ivóvíz-fogyasztással, por- és széndioxid-szennyezéssel, ezért ezen a területen kiemelten fontos a környezetvédelem hangsúlyozása. Először, 2006-ban a Független Ökológiai Központ Alapítvány fogalmazott meg ajánlásokat a zöld fesztiválok szervezéséhez; a publikáció emellett kiváló alapanyagként tekinthető a zöld fesztiválokhoz kapcsolódó kritériumok meghatározásánál is. A kiadvány bemutatja a fesztiválok környezeti hatásait, külön kiemelve azokat a szolgáltatásokat (programok, közlekedés, étkezés, szállás), és infrastruktúrát (energiaellátás, vízhasználat, szennyvízkezelés, hulladékkezelés), amelyek tekintetében környezetkímélő megoldásokat javasol (Halmai és tsai 2006).

A hazai kormányzat 2008-ban kezdte kidolgozni a „Zöld Fesztivál” cím elnyeréséhez szükséges kritérium-rendszert a fesztiválszervező szakmával, illetve a zöld civil szervezetekkel együtt. Úgy tervezték, hogy a címet bármely magyar rendezvény, fesztivál elnyerheti, ha kitölti a jelentkezési lapot és a meghatározott követelményrendszert teljesíti. A fesztiválok rendezőinek a koncepció szerint négy környezettudatos alapkövetelményt kötelező vállalnia, és ezen felül legalább négy szabadon választható kritériumot kell teljesítenie a választható nyolcból. A „Zöld Fesztivál” megtisztelő címre minden rendezvény egy évre jogosult és a következő évben újraigényelheti. A „Zöld Fesztivál” címetek először 2009-ben ítélték oda az arra érdemes fesztiváloknak, de gyakorlatilag a kezdeményezés mindeddig szinte csak arra az évre korlátozódott - 2009-ben hozzávetőleg 10 rendezvény kapta meg a címet -, mindamelllett, hogy az akkor felállított kritérium-rendszert több fesztivál azóta is igyekszik a magáévá tenni. A cím elnyeréséhez a kiíró alapkövetelményként említi a környezet eredeti állapotának helyreállítását, a szelektív hulladékgyűjtő szigetek kialakítását, a szervezett közösségi közlekedés megteremtését, illetve aktív szerepvállalást a közönség szemléletformálásában. A választható követelmények kategóriájába tartozik a környezetbarát beszerzések biztosítása, a porszennyezés csökkentése, a hulladékmegelőzés, a környezetterhelés részleges megváltása (széndioxid-kibocsátás minimalizálása), környezetkímélő fénytechnika és hangrendszer, a legkisebb távolság elvének alkalmazása a

beszállítók és beszerzések esetében, a víztakarékosság, valamint zöld projektmenedzser alkalmazása. A kritérium-rendszer nemcsak könnyen teljesíthető, hanem saját, kreatív vállalatokat is lehetővé tesz (a választható követelmények utolsó pontja: egyéb vállalatok, saját ötletek). Mindezek a kritériumok úgy gondolom, jól körülhatárolják a zöld fesztiválok sajátosságait (<http://www.kvvm.gov.hu/index.php?pid=9&sid=9&tid=341>).

2. „ZÖLD MIX” A FESZTIVÁLOKON

Konkréten mit kell tennünk tehát, hogy rendezvényünk zöld fesztivállá válhasson? A kérdés megválaszolásához íme egy „zöld mix”: csökkentsd, használd többször, hasznosítsd újra és hívd fel rá a figyelmet!

Csökkentsd!

A „csökkentés” a fesztiválok esetében az üvegházhatású gázok kibocsátásának és a hulladéktermelés csökkentését jelenti. Kérdés az, hogy amennyiben csökkenteni kell, milyen lehetőségeink vannak, illetve milyen prioritások állíthatók fel az optimális csökkentés érdekében.

2007 júliusában egy klímaváltozással foglalkozó, brit székhelyű cég, a Julies Bicycle, tanulmányt rendelt meg az Oxfordi Egyetem Környezetváltozási Intézetétől azzal a szándékkal, hogy a brit zeneiparra vonatkozóan ezekre a kérdésekre megtudja a választ.

A tanulmány megállapította, hogy a zenei termékek forgalmazása és a koncertek az Egyesült Királyságban évente legalább 538 ezer tonnával járulnak hozzá a széndioxid-kibocsátáshoz. Összehasonlításként, a kibocsátásnak ez a szintje egy 50 ezer lakosú város, vagy 260 ezer személyautó éves emissziójának felel meg. E megállapítások alapján a Julies Bicycle több ajánlást is megfogalmazott fesztiválokra, illetve koncertekre vonatkozóan:

- átállás az alacsony szénkibocsátású elektromos áramforrásokra, vagy ideális esetben 100 %-ban megújuló energiaforrásokra
- energiatakarékos fénytechnika bevezetése a koncerteken
- környezetbarát utazási megoldások a koncert- és fesztivállátogatók számára.

A felmérés alapján számos európai szervezet, úgy, mint a Yourope, az európai fesztiválok szervezete, valamint a Független Fesztiválok Szövetsége az Egyesült Királyságban értékes segítséget nyújt tagjainak a fenntarthatóság és a környezetvédelem népszerűsítéséhez. A környezetkárosító tényezők csökkentéséhez kiváló példákat tapasztalhatunk a tengerentúlon is: a kanadai Osheaga fesztivál közönségének közel 90 %-a a vízenergiából termelt elektromos árammal működő montreali metróval érkezik a rendezvényre, az utazás pedig ingyenes minden fesztivál-jeggyel rendelkező utas számára. A fesztivál szervezői büszkék arra, hogy széleskörű összefogással olyan szállítókkal működnek együtt, amelyek számára elsődleges szempont a környezettudatosság. A rendezvény „Zöld Színpada” naperőműből, valamint két szélturbinából nyert elektromos árammal működik. Akkumulátorok segítségével a tárolt energia az éjszakai koncertek áramellátását is biztosítja, ezáltal a színpadokat több mint 60 %-ban megújuló energia működteti (Challis 2011).

Magyarországon a kormánzatnak a már említett „Zöld Fesztivál” programja számos előírást tartalmaz a csökkentés érdekében, úgy, mint a porszennyezés és széndioxid-szennyezés csökkentése, az energiatakarékos fénytechnika és fényrendszer, vagy a víztakarékosság. Az első hazai „Zöld Fesztiválok” közül a Sziget mindmáig különösen nagy hangsúlyt helyez a szennyezést csökkentő környezetbarát technológiai megoldásokra:

- a tudatos eszközhasználatra (LED-lámpák, jobb hatásfokú hűtő és fűtő berendezések – anyagi spórolás és környezetterhelés-csökkentés is)

- a területvédelemre (humán kontroll, tervezett és technológiai alapú kivitelezés - építés szervezeten, logisztika mentén, környezetkímélően - ideiglenes talajtakarásokkal a zöld terület védelme)
- a zöld technológiák alkalmazására (biológiai alapú szagmentesítés) és a kiemelt zöld területek védelmére (fizikai védelem, körbekerítés, méhsejtezés).

Emellett a szervező a fesztivál hulladékgazdálkodására, a közlekedés-szervezésre és a környezettudatos kivitelezők kiválasztására is kiemelten figyel. Ugyanakkor jól látható, hogy komoly problémát okoz mindmáig a reklám- és promóciós érdekek ütközése a környezetbarát technológiákkal, ami a szóróanyagok visszaszorításában jelentkezik, valamint a túlfogyasztásból származó fogyasztói felelőtlenségek, amit az idei évtől már szankcionálni terveznek (ún. szemétdíj bevezetésével) ([http://artsandbusiness.hu/files/Szep_Fruzsi\(1\).pdf](http://artsandbusiness.hu/files/Szep_Fruzsi(1).pdf)).

Használj többször!

2009-ben, több nagy fesztivált megelőzve, a Szegedi Ifjúsági Napok (SZIN) is megkapta a „Zöld Fesztivál” kitüntető címet. A fesztivál egyik legismertebb „dobása” volt a környezetvédelem kapcsán, hogy a sört - mint megannyi európai fesztiválon – Magyarországon itt ihatták először a fesztiválozók visszaváltható, ún. RePohár-ból. A visszaváltható pohár lényege a környezet terhelésének csökkentése: szemben a hagyományos műanyag poharakkal, vagy akár a „komposztálható” poharakkal, itt nem keletkezik hulladék, ugyanis a poharat visszaválthatva, azt elmosva újra felhasználják. A pohár-kérdés azért is fontos egy fesztivál esetében, mert az ott keletkező hulladék akár 60-70%-át is elérheti a poharak aránya. A RePohár speciális műanyagból készül, ami százszor mosható el speciális mosógép segítségével. (<http://www.eubalaton.hu/fesztivalok/szin/zold-fesztival-lett-a-szin>; http://zoldovezet.info/tartalom.php?id_menu=59)

De természetesen nemcsak poharat lehet többször felhasználni egy fesztiválon. A legtöbb rendezvényen külön gyűjtik a visszaváltható palackokat, vagy éppen ivókatokat biztosítanak arra, hogy bárki újratölthesse a palackját. Sőt. „A portugáliai Boom fesztivál együttműködik az ország egy nagyobb fesztiváljával, a lisszaboni Rock in Rio-val, hogy a felhasznált anyagok újra felhasználhatók legyenek. A Boom a partnerfesztiválról fémet, padlózatot, bádogot, műanyagot és más anyagokat használt újra – összesen 86 ezer kg-ot, ezzel 254 ezer kg szén-dioxid kibocsátásától kímélve meg a léghőrt. Az újra felhasznált anyagok között 195 kg fém, 47 ezer kg fa valamint 39 ezer kg műfü és padlózat volt megtalálható. Az egészségügyi részleg 90%-a újr felhasznált anyagokból készült, a Groovy Beach nevű terület 80%-a újr hasznosított fapadlóval volt borítva. A Golden Shack Pagoda és a Gamelatron sátor 100%-ban újr hasznosított hulladékból épült, míg az éttermek tetőzetét teljes egészében újr hasznosított műanyag borította. A Boom a bio-építkezéssel is kísérletezett – a Dow Tow színpad helyi alapanyagokból készült: nádból és agyagból. A Dance Temple és a Drop az erdőkből szállított bambuszból (amelyeket a fenntarthatósági követelmények betartásával vágtak ki). A közösségi konyha önkéntesek segítségével készült el, vályog és agyag felhasználásával. A fesztiválszervezők mind a TAR nevű vízkezelő egységet, mind a hozzátartozó 240 ezer literes víztartályt egy különleges vasbeton (ferrocement) technológiával készítették.” (Challis 2011, 269.)

Hasznosítsd újra!

Zöld fesztivál szervezőjeként nemcsak a környezeti szennyezést csökkenthetjük, illetve a különböző anyagok többszöri felhasználását biztosíthatjuk. Lehetőségünk van arra is, hogy a már fel nem használható anyagokat újr hasznosítsuk. Számos fesztivál ma már újra feldolgozza a papírt, a kartont, a konzervdobozt, az üveget, a műanyagot. Emellett a komposztálási technikával működő WC-k jelenösen csökkentik a szennyvíztermelést, ami

pedig megmarad, az újrahasznosítható. A helyszínen termelődő szemét mennyisége ugyancsak nagymértékben csökkenthető hatékony újrahasznosítási tervvel.

A hátrahagyott sátrak és kempingfelszerelések megoldásának problémájával minden nagyobb szabadtéri fesztivál kénytelen foglalkozni. Ezek között is az angliai Glastonbury vezeti a listát: 2009-ben 5572 sátor, 2220 kempingszék, 3321 gumimatrac, 400 sáttető (gazebo) és ijesztően sok, 6538 hálósák maradt a fesztivál helyszínén, a Worthy Farmon, amelyek a hulladéklerakó telepekre kerültek. A fesztivál a helyzet megoldására 2010-ben elindította a „Szeresd a farmot, ne hagyj nyomot!” című kampányát, amellyel felhívták a fesztiválozók figyelmét a sátrak, matracok, hálósákok újrafelhasználásának fontosságára. A Grassroots fesztivál (Jersey) is elkötelezte magát az újrahasznosítás mellett: a szervezők a fiatalokat arra ösztönözték, hogy vödörbe gyűjtsék az eldobált műanyag palackokat és konzervdobozokat, és minden vödör hulladék leadásakor italra váltható zsetont kaptak. A környezet védelmét szívükön viselők egy fontért újratölthető üvegeket vehettek – a helyszínen kellő számú ivóvízcsap állt rendelkezésre –, a fesztivál szervezői pedig az ebből befolyt bevételt egy jótékonyági szervezetnek utalták. (Challis 2011)

Magyarországon a Mediawave Nemzetközi Film és Zenei Fesztivál, amely elsőként nyerte el a Zöld Fesztivál megtisztelő címet, felvállalta, hogy a legtöbb embert befogadó, legnagyobb fesztiválhelyszíneire extra szelektív hulladékgyűjtő konténereket helyez ki, és a látogatókat dekoratív táblákkal szólítja fel a szelektálásra, a konténerek használatára. A fesztivál térképén a belvárosban egyébként is fellelhető szelektív gyűjtőket is feltüntették. 2009-ben kapta meg a „Zöld Fesztivál” címet a Hegyalja Fesztivál is, ahol a fő jelszó a csomagolóanyagok újrahasznosítása volt. A fesztivál területén és Tokaj városban számos transzparensszal hirdették az újrahasznosítás fontosságát, illetve helyeztek el szelektív hulladékgyűjtő edényeket. A Sziget a szelektív hulladékgyűjtés mellett, az idei terveiben már a szürkevíz újrahasznosítására is komoly hangsúlyt fektet, felhasználva a zuhanyzóban elhasznált vizet a WC-k öblítésére. Emellett bevezeti az ún. szemétdíjat, amelyet azoknak a szigetlakóknak kell majd megfizetniük, akik nem adják le a bejáratnál kapott szemetes zacskót a fesztivál végén. A szervezők ettől azt remélik, hogy ezzel is hatásosabban ráirányítják majd a fesztiválozók figyelmét a környezettudatos szórakozásra. (<http://www.olahlajos.hu/cikkmutat.php?&id=768>; <http://www.royalmagazin.hu/hirek-borsod-abauj-zemplen-megye-b-a-z/b-a-z-megyei-hirek-borsod-abauj-zemplen-megye-hirek-informaciok-programik-rendezvenyek-miskolc-ozd-kazincbarcika-szerencs/771-zold-fesztival>; [http://artsandbusiness.hu/files/Szep_Fruzi\(1\).pdf](http://artsandbusiness.hu/files/Szep_Fruzi(1).pdf))

Hívd fel rá a figyelmet!

Azonban nem elég csupán a szervezőknek tenni azért, hogy a fesztivál környezetkímélő legyen. Minden zöld fesztivál kiemelt feladata, hogy elősegítse a fesztiválozók szemléletváltozását; közvetítse a klímaváltozással, a fenntarthatósággal és a környezettudatos életmóddal kapcsolatos üzeneteket. A fesztiválozóktól nem várhatjuk el, hogy rendelkezzenek környezetvédelmi ismeretekkel, és valószínű az is, hogy nem a környezetvédelem miatt jönnek a rendezvényre, hanem egyszerűen szórakozni akarnak. Célszerű tehát különböző akciókkal, szórakoztató programokkal felhívni a figyelmet a környezettudatos tevékenység fontosságára.

A Bonnaroo (USA) máig az egyik legaktívabb a környezettudatosság növelésében a fesztiválok között, az egyik legnagyobb érdeme pedig a fenntarthatósággal kapcsolatos oktatási tevékenysége. Noha a fesztiválnak a környezetszennyezés csökkentésére irányuló kezdeményezéseit is elismerés övezi, kommunikációja sikerét világosan jelzi, hogy a fesztivált követően, a fesztiválozók továbbadják mindazokat az ismereteket, amelyeket a rendezvényen hallottak. Az itt megszerezhető tudás pedig a szénkibocsátás csökkentésének

fontosságától, a fölösleges termékek elhagyásán át az újrahasznosításig sok mindent magában foglal. A Beach Break Live (UK) 2010-ben érdekes ötlettel állt elő: versenyfutást hirdetett a fesztiválra, amelynek célja a gondtalan utazás volt a legrövidebb idő alatt, ám a legkisebb szénlábnyom hátrahagyásával. A szervezők a győztes csapat számára hősnek kijáró fogadást ígértek, és a fesztivál egész idejére szóló VIP bérletet, valamint a tagok választhattak egy jótékony célt, amelyre a fesztivál adományt nyújtott. A kampány sikeres volt: a fesztivál látogatóinak közel egyharmada busszal érkezett, ezzel jelentősen csökkentve az utazással összefüggő széndioxid kibocsátást. A 2010-es Isle of Wight fesztivál egyik headlinere (sztár fellépője), Sir Paul McCartney támogatta a rendezvény szénkibocsátás csökkentési törekvéseit. Nem csoda hát, hogy a szervezők „Let It Bee” néven indították útjára zöld kampányukat a csökkenő méh populációk megmentése érdekében. Ez kiegészült később a „Give Bee’s a Chance” kezdeményezéssel. (Challis 2011)

A magyar környezetvédelmi tárca 2009-ben indított el környezettudatos szemléletformáló road show-t a nyári fesztiválokra, az „Egy mozdulat” program részeként. A fő cél az volt, hogy játékos formában energiatakarékossági és egyéb környezetvédelmi tippeket nyújtva az odalátogató fiataloknak, elősegítse a környezetvédelmet. A hazai fesztiválok, illetve az ott működő zöld civil szervezetek külön akciókat is szerveznek. A Művészetek Völgyében a „LAZULJ”, azaz Legyél Aktív Zöld Udvar Látogató Játék 2007-ben indult el a játékos kedvű fesztiválozók számára. A völgy négy településén megtalálható Zöld Udvarokban zajlott a játék, a környezetvédelmi feladatok helyes megoldása esetén a nyertes választhatott különböző ajándékok közül. 2010-ben a kicsik papírbéka-hajtogatáson, és békátotón keresztül tanulhatták meg azt, hogy minden béka védett állat. Az érdeklődők a program keretében megismerhették az új öko-divatot és kézműves foglalkozás keretében mindenki elkészíthette saját gyöngysorát. 2009-ben még új kezdeményezésnek számított a Hegyalja Fesztiválon bevezetett komposztálható pohár használata, a SZÍN pedig, a már említett, itthon úttörőnek számító RePohár akciója mellett megszervezte a „Zöld Rendőrséget”, amelynek tagjai a minden évben információkkal szolgálnak az érdeklődők számára, illetve a figyelmeztetik az öko-kihágókat és megdicsérik a környezettudatos létformát követő fesztiválozókat. Az ÖKO-Pannon, a Zöldövezet Társulás fő támogatója, „szelektív roadshow-jával” évek óta jelen van a nyári fesztiválokra, amelyeken környezetvédelmi tesztekkel, játékokkal várja a fiatalokat. 2010-ben, a Balaton Soundon tartott sajtóbeszélgetésen bemutatták a szervezet gondozásában megjelent Kis üveghatározót. A kiadvány azért különleges, mert rendszerezett formában mutatja be a szelektíven gyűjthető és visszaváltható üvegeket, kitérve a hasznosítás módjaira is. (Kovács, Újszászi 2009; <http://www.elhetofold.info/zoeldoevezet/10388-zold-fesztival-a-balaton-sound>; <http://www.eubalaton.hu/fesztivalok/szin/zold-fesztival-lett-a-szin>; <http://www.alternativenergia.hu/re-borospohar-es-mobil-hulladekvalogato-a-balaton-soundon/19693>)

3. MIÉRT JÓ „ZÖLD”-NEK LENNI?

Fel kell tennünk a kérdést: egy olyan világban, amelyet a piac és a fogyasztás irányít, és ahol a haladás a gazdasági növekedéssel egyenlő, miért jó nekünk, ha a fesztiválunk „zöld” jelzővel rendelkezik?

Egyrészt egyszerűen azért, mert manapság a fesztiválok résztvevőinek (azaz a vevők) egyre nagyobb része ezt ma már lassan elvárásaként fogalmazza meg. 2008-ban a „Greener Festival” nevű kampány-csoport közzétett egy 1407 brit, német, finn és holland zenerajongó körében készített kutatást, amely egyértelműen azt mutatta, hogy a rendezvények közönsége zöld fesztiválokon szeretne részt venni. Több mint 80%-uk gondolta úgy, hogy a zaj, a szemét és a

járműforgalom negatív hatással van a környezetre; 74 %-a úgy nyilatkozott, hogy hajlandó lenne egy fesztiválra tömegközlekedési eszközzel utazni, ha az benne lenne a fesztiválbelépő árában, 47 %-uk pedig azt mondta, kész némileg magasabb jegyárat is fizetni akkor, ha annak oka a környezetvédelmi szempontoknak való megfelelés.

Emellett nemcsak a közönség, hanem a fellépők többsége is elvárja a fesztiválok környezettudatos szervezését. Olyan potenciális headlinerek mondhatják vissza a felkérést, mint a Red Hot Chili Peppers, a Radiohead vagy Fatboy Slim, amennyiben a rendezvény nem gondoskodik kellően a környezetéről, nem kommunikálja magát zöld fesztiválként. (Challis 2011)

Kérdéses azonban, hogy a zöld fesztiválokhoz szükséges befektetéseink anyagilag megtérülnek/megtérülhetnek-e. Amennyiben kevesebb anyagot használunk fel a szervezés során, csökkenhetnek a szállítási költségeink, illetve a rendezvényen keletkező, szelektíven gyűjtött hulladék elszállításának költségei. A víz újrahasznosítása alacsonyabb víz- és csatornadíjat, a megújuló energiát hasznosító berendezések használata, illetve az alacsonyabb energiafogyasztás alacsonyabb energiaköltséget jelenthet. A helyi termékek, és szolgáltatások megrendelése esetén kisebb a szállítási költség, ami által alacsonyabbak lehetnek a jegyárak, a hulladékcsökkentés pedig a beszerzési költségek csökkentését is eredményezheti.

A „zöld” jelző mellett kiváló kommunikációt biztosít a társadalommal. Egyrészt a fesztiválok maguk is kitűnő CSR eszközök: a művészet nyelvén megértethetik az emberekkel, miként tehetik életvitelüket még inkább „bolygóbaráttá”, és hogyan őrizhetik meg környezetük épségét a jövő generációi számára. Másrészt, a külső kommunikációban is nagy szerep juthat a „zöld” jelző használatának: a Sziget Kulturális Szervezőiroda kommunikációjának állandó része, hogy tagja a szervezet partnere a rendezvények környezetterhelésének csökkentését célzó a ZöldÖvezet Társulásnak. Emellett a Szervezőiroda által rendezett nagy fesztiválok külön is folyamatosan kommunikálják magukról, hogy „zöldek”. A jó kommunikáció, illetve a fesztiválok kedvező megítélésének fontos része a helyi közösség bevonása, amelynek tagjai aktívan részt vállalhatnak a fesztivál szervezésében. A helyi vállalkozók, mint a rendezvény beszállítói kaphatnak megbízást, a helyi termelők szolgáltatathatják az ellátást, illetve az ő közreműködésükkel épülhetnek ki a hiányzó infrastruktúra elemei. (Halmai, Kovács, Nagy, Újszászi 2006)

És, ha mindez még nem tűnne elég meggyőzőnek, hozzátehetjük azt is, hogy a versenytársak is ugyanezt az irányt követik, reagálva a vásárlók és az ügyfelek változó attitűdjére, mindamellett, hogy a fesztiválok környezetvédelmi szempontú szervezése előbb-utóbb jogilag is kötelezővé válik az Európai Unióban.

4. IRODALOM

Challis, B. (2011): „Zöld” művészet és fenntartható fejlődés a zeneipar szemszögéből – Példák a világ zenei fesztiváljairól. In: Zachar Balázs, Dér Csaba Dezső (szerk.): *Új utak a művészeti menedzsmentben*, Budapest: Arts & Business Kft., 260-275. old.

Farmasi B. (2009): Zöld Fesztivál Díj, *Turizmus Bulletin* XIII. évf. 3. sz. 70. old.

Halmai R., Kovács B., Nagy T., Újszászi Gy. (2006), *Ajánlások zöld fesztiválok szervezéséhez*, Budapest: Független Ökológiai Központ Alapítvány

Kovács B. – Újszászi Gy. (2009), Zöld fesztiválok, *Turizmus Bulletin* XIII. évf. 3. sz. 66-69-old.

<http://www.kvvm.gov.hu/index.php?pid=9&sid=9&tid=341>

[http://artsandbusiness.hu/files/Szep_Fruzi\(1\).pdf](http://artsandbusiness.hu/files/Szep_Fruzi(1).pdf)

<http://www.royalmagazin.hu/hirek-borsod-abauj-zemplen-megye-b-a-z/b-a-z-megyei-hirek-borsod-abauj-zemplen-megye-hirek-informaciok-programik-rendezvenyek-miskolc-ozd-kazincbarcika-szerencs/771-zold-fesztival>
<http://www.olahlajos.hu/cikkmutat.php?&id=768;>
<http://www.elhetofold.info/zoeldoevezet/10388-zold-fesztival-a-balaton-sound>
<http://www.eubalaton.hu/fesztivalok/szin/zold-fesztival-lett-a-szin;>
<http://www.alternativenergia.hu/re-borospohar-es-mobil-hulladekvalogato-a-balaton-soundon/19693>

ENGLISH SUMMARY

The festivals are not usually seen as a large polluter nor are the arts seen in the same way as heavy industry or fossil fuel power generation. But these events do have a role in adding to humankind's greenhouse gas emissions and should be doing everything they can to reduce these and reduce their environmental impact on the planet. So why 'go green'? Well clearly it is good for the planet. And clearly it is what an increasing number of your audience want. But even if that doesn't grab your attention then let me be quite clear – it is what your competitors are doing in the market place as they react to customer and client change, and ultimately because in Europe and other areas it will be legislated for It will become increasingly important for all business and organisations to have environmental policies in place as customer and user expectations change and new legislation is put in place to reduce greenhouse gas emissions, waste, landfill and the like. It is important to structure change now and promote sustainable business practices.